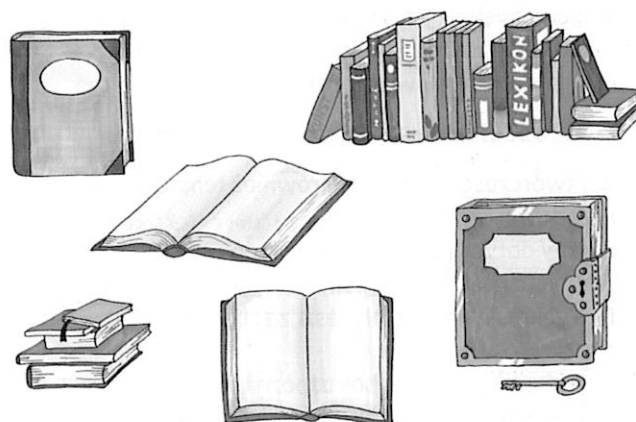

Literatura emigracyjna dla dzieci i młodzieży po II wojnie światowej

Młodzi Polacy wychowywani dziś poza Polską mogą mieć nieograniczony dostęp do literatury w języku polskim powstającej w ojczyźnie ich przodków. Tymczasem w latach po II wojnie światowej – kiedy nie istniał jeszcze Internet, a władze Polski Ludowej nie wspierały lub nawet zwalczały kulturę polskiej emigracji – Polacy pozostający na obczyźnie musieli radzić sobie sami. W nierzadko trudnych warunkach tworzyli literaturę – nie tylko dla dorosłych, lecz także dla młodych odbiorców. | *Tekst: dr Marcin Lutomiński*

Biała plama

Problematyka literatury emigracyjnej dla młodego odbiorcy jest prawie nieobecna w emigracyjnych i krajowych badaniach naukowych. Na jej temat ukazało się niewiele artykułów, sporadycznie jest także wzmiankowana w rozproszonych publikacjach naukowych. Tymczasem już od czasów II wojny światowej aż do początku XXI wieku ukazało się wiele utworów literackich adresowanych do młodego czytelnika – opublikowanych w książkach i czasopismach.

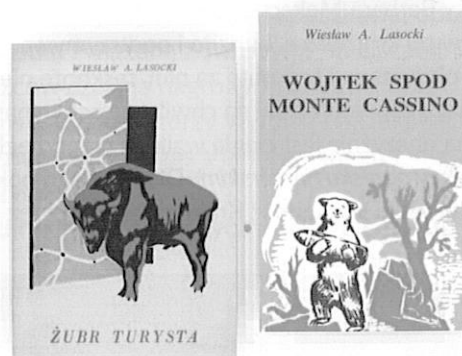
Autorzy

Lista nazwisk emigracyjnych pisarzy dla młodego odbiorcy jest dość obszerna. Początkowo wielu autorów niejako „przygodnie” zajmowało się tego typu twórczością. Jako ciekawostkę można podać fakt, że również **Jan Lechoń** wydał książeczkę skierowaną do odbiorcy dziecięcego, zatytułowaną *Historia o jednym chłopczyku i o jednym lotniku*.

Wśród autorów emigracji niepodległościowej specjalizujących się w literaturze dla dzieci i młodzieży najwięcej było przedstawicieli „polskiego Londynu”. Zasłużeni na tym polu byli przede wszystkim następujący pisarze: **Antoni Bogusławski** (1889–1956; autor bajek), **Ryszard Kiersnowski** (1912–1977; autor opowieści), **Zofia Kozarynowa** (1890–1992; autorka gawęd i opowiadań), **Zofia Bohdanowiczowa** (1898–1965; autorka wierszy), **Wiesław Antoni Lasocki** (1913–1996; autor opowieści przyrodniczo-przygodowych opartych na wydarzeniach historycznych), **Barbara Mękarska-Kozłowska** (?–1990; autorka opowiadań i czytanek), **Jadwiga Otwinowska** (1904–1978; autorka czytanek i utworów scenicznych), **Irena Paczoska** (1910–?; autorka bajek) oraz **Marta Reszczyńska-Stypińska** (1905–1995, autorka wierszy, sztuk scenicznych, bajek i opowiadań).

Niedźwiedź Wojtek i inne opowieści

We wczesnym okresie powojennym dominowała tematyka historyczna, a zwłaszcza zagadnienia z dziejów Polski. Były to m.in. wybrane epizody z II wojny światowej ukazujące walkę, bohaterstwo, patriotyzm i martyrologię. Oto przykłady: książeczka Jana Lechonia *Historia o jednym chłopczyku i o jednym lotniku*, opowieść Ryszarda Kiersnowskiego *Franek z pierwszej pancerniej*, opowiadania Jadwigi Otwinowskiej (m.in. *Polska szkoła w Rosji* – o dzieciach na zesłaniu) czy książka Wiesława Antoniego Lasockiego *Wojtek spod Monte Cassino. Opowieść o niezwykłym niedźwiedziu*. Bestsellerowa publikacja Lasockiego jest opartą na faktach historią przygarniętego przez polskich żołnierzy w górach dzisiejszego Iranu niedźwiadka, który razem z armią gen. Andersa przeszedł cały jej szlak bojowy, a po wojnie znalazł się w edynburskim zoo. *Wojtek* Lasockiego zawiera barwnie napisane opowiadania oraz materiał ilustracyjny i dokumentacyjny, potwierdzający autentyczność przedstawianych zdarzeń.

W kręgu tematyki historyczno-anegdotycznej mieszczą się utwory poświęcone życiu sławnych Polaków. Najbardziej interesująco i oryginalnie przedstawia się książeczka **Zofii Kozarynowej** *Król poezji. Opowieść o panu Adamie*.

Popularnym tematem emigracyjnej literatury dla dzieci i młodzieży jest Polska jako ojczyzna. Przy tej okazji bardzo często mówiono o zabytkach i przyrodzie (choć nie tylko). Była to zarówno forma edukacji historycznej i przyrodniczej, jak i wychowania patriotycznego, w myśl którego najpiękniejszy i najukochańszy kraj leży nad Wisłą. Idealizowana przyroda polska, ilekroć zestawiano ją z angielską, przedstawiana była jako atrakcyjniejsza i przyjaźniejsza.

W tej twórczości nie brakuje również tematyki zabawowo-przygodowej, przy czym warto zaznaczyć, że treści utworów dotyczą zarówno wydarzeń przedwojennych, wojennych, jak i współczesnych, choć proporcje liczbowe w tym zakresie nie zostały jeszcze zbadane.

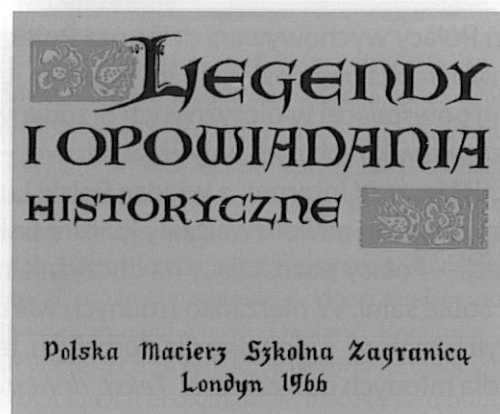
Interesujące i bardzo słabo rozpoznane są utwory o tematyce bieżącej – emigracyjnej, np. o Polakach i języku polskim w świecie. Pisano także o odbudowie powojennej Polski: szanowano i podziwiano polskie społeczeństwo, a zwłaszcza robotników podnoszących z ruin miasta. Pisarze starali się uwrażliwić młodych emigracyjnych czytelników na trudną sytuację w Kraju, dlatego wskazywali na konieczność niesienia pomocy rodakom w Polsce poprzez wysyłanie paczek np. z lekarstwami i zabawkami.

W czytankach i pismach często podejmowano tematy związane z tradycjami polskimi, zwłaszcza świątecznymi i ludowymi. Interesująco na tym tle prezentuje się zapomniany utwór *Jasełka* znanego pisarza dla dorosłych Tadeusza Nowakowskiego. Jest to sztuka, w której występują emigranci, wysiedleńcy, żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i przedstawiciele komunistycznego Urzędu Bezpieczeństwa, a rzecz rozgrywa się z udziałem dziecięcych bohaterów.

Z myślą o niepodległej Polsce

We wstępie do jednego z tomów opowiadań dla młodzieży Barbara Mękarska pisała: „Oby każde słowo zawarte w tej książeczce, budziło i podtrzymywało miłość do kraju ojczystego i tęsknotę za nim, tęsknotę nie pozwalającą zapomnieć ani na chwilę, że celem naszego pobytu na obczyźnie jest ciągła walka o niepodległość Polski” (*Przy ognisku harcerskim*). Dla młodego pokolenia orężem tej walki jest miłość Kraju (pisanego przez

emigrantów wielką literą), nauka o Polsce i dla Polski, a także mowa polska. Słowa te trafnie ujmują związki omawianej twórczości z nadrzędną ideą emigracji – walką o niepodległą Polskę.

Wydawcy

Wśród wydawnictw publikujących utwory dla dzieci i młodzieży czołowe miejsce zajmowała Katolicka Oficyna Wydawnicza „Veritas”, zwłaszcza jej serie „Nasze Książeczki” i „Biblioteczka Młodzieży” oraz wybrane publikacje z „Biblioteki Polskiej”. Ponadto wydawcami literatury dla niedorosłego odbiorcy były instytucje i organizacje. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim: Polską Macierz Szkolną Zagranicą, Światowy Związek Polaków z Zagranicy, Związek Harcerstwa Polskiego Poza Granicami Kraju oraz Stowarzyszenie Polskich Kombatantów.

Warto czytać zapomnianą dziś literaturę dla dzieci i młodzieży na obczyźnie, ponieważ niczym w zwierciadle można ujrzeć w niej emigracyjne doświadczenia, ideały i troski. Ponadto jest ona wyrazem patriotyzmu ówczesnych emigrantów z Polski.

Utwory te oswajały doświadczenia pobytu na obcej ziemi głównie w taki sposób, że wychowywały w duchu miłości do ojczyzny dziadków i rodziców, której młodzi odbiorcy w ogóle lub prawie nie znali. Powstałe na obczyźnie utwory dawały młodym odbiorcom namiastkę Polski w ujęciu nostalgicznym.

dr Marcin Lutomiński – doktor filologii polskiej, literaturoznawca, edytor, nauczyciel akademicki, pracownik Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, autor wielu publikacji naukowych i popularizatorskich. Członek Pracowni Badań Kultury i Literatury Dziecięco-Młodzieżowej na Wydziale Humanistycznym UMK, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego Oddział w Toruniu, Towarzystwa Naukowego Płockiego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz Polskiej Sekcji IBBY. Współpracownik instytucji doskonalących nauczycieli języka polskiego w kraju i za granicą. Juror konkursów literackich i recytatorskich dla dzieci i młodzieży.

wrzesień – grudzień 2022

Rok LX

Cena: £3.00

Razem

Młodzi Przyjaciele

magazyn edukacyjny

POLSKA
MACIERZ
SZKOLNA

W numerze
materiały
do GCSE
i A-level
z języka
polskiego!

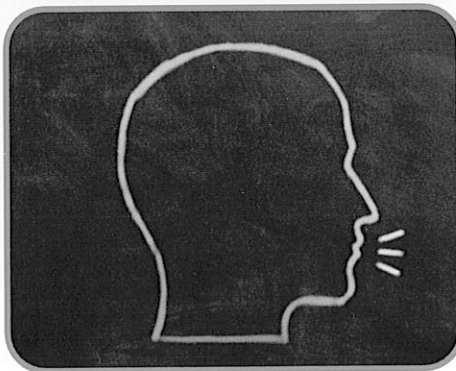

WIERSZOWISKO 2022

XI edycja festiwalu poezji dla dzieci i młodzieży

- * Katy Carr dla „Razem”
- * Literatura emigracyjna

- * Polonijny Dzień Dwujęzyczności
- * „Brzezina” Iwaszkiewicza

- * Juliusz Słowacki
- * Aleksandra Piłsudska
- * Jan Kochanowski